

Inger Furseth (red). *Religionens tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget, 2015 (226 sider).

Anmeldt av Gina Dahl

Antologien *Religionens tilbakekomst i offentligheten?* (red. Inger Furseth) er et resultat av det femårige forskningsprosjektet «The role of religion in the public sphere. A comparative study of the five Nordic countries», eller NOREL, som gikk i årene 2009–2014. Som med flere andre studier utkommet de senere årene, deriblant Døvings og Krafts *Religion i pressen* (2013), er formålet med boka å belyse religionens plass i det offentlige rom.

Antologiens hovedspørsmål er å belyse hvorvidt religion i løpet av de siste tiårene har blitt mer synlig i media enn før. I tråd med internasjonale debatter utforskes det om den gradvise privatiseringen av religionen som tok plass i den norske konteksten i perioden 1930–1980 har blitt avløst av en mer deprivatisert og offentlig religionstype. Hvorvidt dette stemmer for Norges del, et samfunn hvor den kristne religionen går tilbake relativt sett mens ikke-kristne religioner vokser samtidig som kulturen blir stadig mer individualisert, blir i antologien belyst gjennom temaer som politikk (Pål Ketil Botvar og Sunniva E. Holberg), media (Knut Lundby og Ann Kristin Gresaker), stat (Ulla Schmidt) og tros- og livssynssamfunn (Inger Furseth, Pål Repstad, Sivert Skålvoll Urstad, Ole-Edvin Utaker).

På lik linje med funn fra flere andre europeiske land, viser bidragene i antologien at utviklingen når det gjelder religionen(e)s plass i samfunnet neppe kan sies å være entydig. Når det gjelder innslag av religion i politikken, så viser Botvars og Holbergs studier av blant annet partiprogrammer at religion som tema, kun i liten grad har økt. Religion har dog blitt litt hyppigere diskutert i stortingsdebattene, men også denne veksten blir relativt sett ubetydelig dersom man tar i betraktning antall debatter i Stortinget. Det er altså ikke snakk om noen markant vekst av temaet religion innenfor politikken. Dog har det skjedd en inn-

holdsmessig endring når det gjelder dekningen av religion: Kristendommen får mindre omtale enn tidligere, mens religion generelt får mer oppmerksomhet, og da spesielt islam. Naturlig nok er konfliktlinjene også i endring: Mens man tidligere debatterte tema som lekmannsbevegelsen og avhold, er fokuset i dag rettet mot blant annet trosfrihet og menneskerettighetsspørsmål.

En naturlig konsekvens av ideen om religionens tilbakekomst i offentligheten ville vært å finne en økning av temaet religion i mediene. Lundbys og Gresakers studier av dagsaviser og livsstilsblader i 1988, 1998 og 2008 gir likevel ikke noen klar støtte til en slik antakelse. Selv om dekningen av religion i disse formene for media var noe større i årene 1998 og 2008 enn i 1988, var den totale dekningen av religion i det utvalgte kildematerialet meget lite, nemlig bare en til to prosent. Heller ikke innenfor denne typen ytringer kan det derfor vises til noen klar vekst når det gjelder temaet religion i offentligheten. På samme måte som innenfor politikken kan det likevel snakkes om tematiske dreininger, inkludert hvem som gis «skurkeroller»: Mens dette tidligere var konservativ kristendom, har denne etter 1990-tallet blitt gitt til islam, og da spesielt innenfor dagsavisene. En viss medialisering av religionen, nemlig at religion formes og uttrykkes gjennom den formatering og redigering mediene utøver, viser seg også i det gjennomgåtte materialet: Mens avisene i all hovedsak legger vekt på religion som konfliktfelt, fremhever livsstilbladene religionsutøvelse som et gode, en måte å oppnå «feelgood» i dagens moderne samfunn.

Når det gjelder forholdet mellom Den norske kirke og staten, kan vi ifølge Ulla Schmidt se tilbake på en lang differensieringsprosess. Dette vil likevel ikke si at staten ikke lenger involverer seg i Den norske kirke: Den norske kirke nyter fortsatt visse privilegier, blant annet økonomisk. Ulikt andre trossamfunn, er det dessuten Stortinget som bestemmer Den norske kirkes ordning. Det er også Den norske kirke som staten støtter seg på ved nasjonale høytider og kriser, noe som igjen er med på å gi staten legitimitet. Den pågående differensieringsprosessen impliserer altså ikke en total løsrivelse mellom Den norske kirke og staten. I stedet snakker vi om to enheter som interagerer på forskjellige

nivåer. Samtidig har staten bidratt til et større religiøst mangfold ved å støtte andre tros- og livssynssamfunn økonomisk, hvilket vil si at staten kan sies å bidra *både* til deprivatisering og religiøs vekst.

Er dessuten religiøse ledere og organisasjoner oftere i media enn tidligere, noe som også ville tyde på en større deprivatisering av religionen i det moderne? Siden 1970- og 80-tallet har det vokst frem flere større religiøse grupperinger, såkalte multilaterale paraplyorganisasjoner. Denne typen organisasjoner har delvis et innadvent og lukket preg hvor lederne ofte er godt voksne menn. Likevel gjelder ikke dette nødvendigvis alle tros- og livssynssamfunn: Flere organisasjoner inkluderer medlemmene på en aktiv måte og arrangerer dessuten offentlige møter. Flere ledere markerer seg også i offentligheten ved å uttale seg om et bredt spekter saker, som for eksempel klima og miljø samt flyktningpolitikk, noe som tyder på at ideen om en økende deprivatisering delvis kan støttes med tanke på tros- og livssynsorganisasjoner. Spesielt Den norske kirke viser seg hyppig som debattant innenfor en rekke saker som diskuteres i offentligheten.

Boka *Religionens tilbakekomst i offentligheten?* peker på at det religiøse landskapet i Norge har endret seg i løpet av de siste tiårene. Samfunnet vårt har blitt mer religiøst komplekst enn tidligere, blant annet ved de siste tiårs økning i tros- og livssynsminoriteter. Mange av oss er dessuten tilhengere av alternativ spiritualitet eller velger vekk å tilhøre noe som helst trossamfunn. Dette mangfoldet reflekteres naturlig nok i offentligheten; det er langt større variasjon i de religionsrelaterte emnene som diskuteres i det offentlige rom i dag enn det som var tilfelle tidligere. Boka *Religionens tilbakekomst i offentligheten?* poengterer likevel at flere teorier om religionens plass i det moderne ikke er entydige når det gjelder et samfunn som Norge. For det første har det neppe skjedd noen tilbakekomst av religion i politikk og medier: I stedet er det snakk om en kontinuitet, om enn med annet innhold enn tidligere. Dessuten, selv om staten blir mer sekulær over tid, er likevel ideen om en differensiering mellom religion og samfunnsinstitusjoner overdrevet: Religion er, som forfatterne også poengterer, til stede, ikke minst i politikk og media. Samtidig er ikke det norske samfunnet bare preget av

religiøs privatisering: Ikke minst gjør de religiøse paraplyorganisasjonene religion mer synlig i offentligheten. På tross av dette pågår det en sekularisering av samfunnet ved at stadig færre tror og praktiserer religion.

Et par kommentarer i forhold til selve studiet av religionens tilbakekomst i offentligheten kan noteres. Studiet kunne gjerne inkludert en bredere diskusjon både av det norske medielandskapet og av selve utvelgelsen av det materialet som ligger til grunn for studiet. Undersøkelsen kunne dessuten også ha inkludert en bredere komparasjon mellom egne funn og andre empiriske studier samt diskutert hvorvidt en annen utvalgelse av forskningsmateriale ville ført til andre konklusjoner. Boka *Religionens tilbakekomst i offentligheten?* er dog svært velskrevet og baserer seg på godt gjennomarbeidet kildemateriale. Ikke minst viser forfatterne oss at flere stereotyper som media selv er med på å støtte opp om, som for eksempel at religion har blitt mer synlig i offentligheten enn før, ikke stemmer: Andelen religion i offentlige kanaler, deriblant aviser, er fortsatt svært liten. Som forventet er heller ikke generelle og entydige teorier, slik som for eksempel den om religionens tilbakekomst, nødvendigvis hold i, i hvert fall ikke i den norske konteksten. I stedet viser studiet at både desekularisering så vel som sekularisering foregår samtidig og på forskjellige nivåer i samfunnet. Det er det kildenære studiet og det mangfoldige lerretet som trekkes opp som gjør *Religionens tilbakekomst i offentligheten?* til sterkt anbefalt lesning for alle som interesserer seg for religionens plass i det moderne, og offentlige, Norge.